

ಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಡೀ ಕ್ಲಾಸಾಗುವ ನೋವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ನೋವು ಭಾವನೆಯ ಭಾರದಿಂದ ಜಗ್ಗಿದ್ದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಚಿಂತನೆಯ ಭಾರದಿಂದ ಜಗ್ಗಿದೆ.

ಕಾದಂಬರಿಯ ಶಿಖರ ಕೂಡಾ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಅದು ಜಗತ್ತನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ದಾರ್ಶನಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಹೊಲೆಯರನ್ನು ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡುವಾಗ್ಗೆ ಹಠಾತ್ತನೆ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಒಗಟು ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅವನು ಅವರಿಗೆ ಒಡ್ಡಿರುವುದು ಕಲ್ಲು. ಆದರೂ ಅವರು ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಬೇಕೆಂಬ ಹಠ ಏಕೆ? ಅವನ ಜನ ಹಾಗೂ ಹೊಲೆಯರು ಇಬ್ಬರೂ ಅದನ್ನು ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಕಲ್ಲು. ಹಾಗಾದರೆ ಅವನ ಕ್ರಿಯೆ ಅವರ ನಂಬಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಏಕೆ ಆಧಾರ ಪಡಬೇಕು? ಅದು ನಿಜವಾಗಿ ಕಲ್ಲೇ ಅಥವಾ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವೇ? ಅಥವಾ ಬಹಳ ಹಳೆಯ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ, ಅದು ಹಗ್ಗವೇ, ಹಾವೇ? ಗ್ರಹಿಸುವವನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅದು ಎರಡೂ ಆಗಬಲ್ಲದು. ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು; ಅವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ— ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಈ ಮೋಡಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಅನಂತಮೂರ್ತಿ ಯಾವುದೋ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಜಗನ್ನಾಥನ ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆಯ ಸಂಕಟಕ್ಕಿಂತ ನಿರ್ಧಾರ ಶಕ್ತಿಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಬಗೆದು ನೋಡುವುದು ಉಪಯುಕ್ತ ಎಂದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ವಿಚಾರವಂತ, ಕ್ರಿಯೆಗೆ ತೊಡಗುವಾಗ ಎದುರಾಗುವ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯು ತುಮುಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವಂಥದ್ದು. ಅದರಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿ, ಜಗನ್ನಾಥನ ತುಮುಲ ಗಂಭೀರವಾದದ್ದು. ಕ್ರಿಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಧೀಮಂತರದು ಕೆಲವು ಓರಣವಾದ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಧೀಮಂತರು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಕ್ರಿಯೆಗೂ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆಗೂ ಇರುವ ಬಿರುಕು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಪರಿಣಾಮವಿದೆ. ಇದು ಅನಿವಾರ್ಯ, ನಿಜ. ಆದರೆ ಈ ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಧೀಮಂತನನ್ನು ದಿಗ್ಭ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ, ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ, ಹೆದರಿಸುತ್ತದೆ, ನಿರಾಶೆಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ, ಬಹುಮಂದಿ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ವಿಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ಈ ಬಿರುಕಿನ ಅರ್ಥ ಹುಡುಕುತ್ತಾರೆ. ಅದೂ ಸಹಜ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯ ಚಿಂತನೆ, ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡುವವನು, ಅದಕ್ಕೆ ಚಾಲನೆ ನೀಡುವವನು, ಜಗನ್ನಾಥ. ಆದರೆ ಪಾಲನೆ ಷುರುವಾದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಏನೋ ಇರಿಸುಮುರಿಸು, ಅತ್ಯಪ್ಪಿ; “ಇದಲ್ಲ”

ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಯೆಯು ಚಿಂತನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ನಾಯಕ ಜಗನ್ನಾಥ; ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ನೀಲಕಂಠಸ್ವಾಮಿ; ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೋದಾಗ ಪಿಳ್ಳೆ "ಡಾರ್ಕ್ ನೆಸ್ ಅಟ್ ನೂನ್"ನ ಗ್ಲೆಟ್‌ಕಿನ್ ಇದ್ದ ಹಾಗೆ. ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಧೀಮಂತರದು ಇದೇ ತಕರಾರು. ಮತ್ತು ಧೀಮಂತರ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳದೂ ಇದೇ ತಲೆನೋವು. ಜಗನ್ನಾಥನ ಸಂಕಟದ ಒಂದು ಭಾಗ ಇದು. ಆದುದರಿಂದ ಸಂಕಟವನ್ನು ಮೀರಿ, ಸಂದಿಗ್ಧ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಪ್ರಕಾಶರೊಡನೆ ಜಗನ್ನಾಥನ ಸಂದರ್ಶನ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತುಂಬಾ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದದ್ದು ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಸ್ವತಃ ಅನಂತ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವರ ಗಮನ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಛೇರಿ ಮೇಜಿನ ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ, ಬಹುಶಃ ಹೊಲೆಯ ದಿನಗೂಲಿಕಾರನ ಮಗನಾದ, ಇಂದು ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ಕಮಿಷನರ್ ಆದ ಸತ್ಯಪ್ರಕಾಶ್ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಆಚಾರವಂತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಮೀನ್ದಾರನ ಮಗನಾದ ಜಗನ್ನಾಥ ಕುಳಿತು ಮಾತನಾಡಬಲ್ಲರು, ಕಾಫಿ ಕುಡಿಯಬಲ್ಲರು. ಅವರ ತಂದೆಯವರುಗಳ ನಡುವೆ ಈ ತೆರನ ಸಂಬಂಧ ಅನೂಹ್ಯ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಜಾತಿ ಸಮಾಜದ ಎರಡು ಧ್ರುವಗಳಿಂದ ಬಂದರೂ, ಒಂದು ನವಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಈಗ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯ. ಅವರನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು ಅವರಿಬ್ಬರ ಭೂತಕಾಲದ ಜಾತಿ ; ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದು ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದ ವರ್ಗ. ಮತ್ತೊಂದು ವಿಪರ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಪ್ರಕಾಶ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರಕ್ಷಕ. ಜಗನ್ನಾಥ ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯಗಾರ. ಜಾತಿ ವರ್ಗವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ ಯಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಧ್ಯ ಆಗಿದೆ. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅನಂತಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ಕಮಿಷನರ್ ಜವಾನ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಅದನ್ನು ಅವನ ಹಣೆಯ ಅಂಗಾರ ಅಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಘೋಷಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ಆದರೆ ಆತ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರ. ತನ್ನ ಯಜಮಾನನ ಜತೆ ವರ್ಗ ಸಂಬಂಧ, ಜಾತಿ ಸಂಬಂಧ, ಅನುಲೋಮ ವಿಲೋಮಗಳ ಕಲಬೆರಕೆ ಆಗಿ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಹೊರೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಧುನೀಕರಣ ನಿಂತು ನಿಂತು ಅಂಕುಡೊಂಕು ದಾರಿಗಳಿಂದ ಕ್ರಮಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಜಗನ್ನಾಥನ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಪಿಳ್ಳೆ, ಮಾದರು ಪಂಚೆ ಉಡುತ್ತಾರೆ. ಅವನ ಕೈವಾಡ ಅವರನ್ನು ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅಂತರಪಿಶಾಚಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಹೊರಟಿದೆ. ಅವರು ಆ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಆರಾಮವಾಗಿಲ್ಲ. ನಡೆಯುವಂತಹ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೂ ಅವರು ವಿಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪಂಚೆ ಉಟ್ಟು

ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮುಂಚಿನಂತೆ ಕೂಡಲಾರರು. ಜಗನ್ನಾಥನೊಡನೆ ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆಯೂ ಕೂಡಲಾರರು. ಅವರ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಕಿಂಚಿತ್ತಾದರೂ ಅವನು ಕದಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಮಾಜದ ಎರಡು ಧ್ರುವಗಳ ನಡುವೆ ಜಗನ್ನಾಥ ಒಂದು ಕಡೆ ಇವರು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಶೂನ್ಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಾಗಪುಣಿಗೆ, ಯೌವನ, ಸೌಂದರ್ಯ, ಒಳ್ಳೆಯತನ ಎಲ್ಲ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅವಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಜೀವನ ಸಂತೋಷದ ಈ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ದುರಂತದ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನಾಗಿಸಿವೆ. ಅವಳ ಪರಿಸರವೇ ಕಲುಷಿತವಾದುದು. ತನ್ನ ಗಂಡನೊಡನೆ ಬಾಳುವೆ ಮಾಡಬೇಕಾದವಳೂ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದ ಕಾರಣ ಮಾವನ ಮನೆವಾರ್ತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವಳೊಡನೆ ಮಾವ ಅನೈತಿಕ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಕಳಂಕದ ಕುವದಂತಿ ಕೂಡಾ ಇದೆ. ಅವಳಿಗೆ ಇನ್ನು ಮುಂದೇನೂ ಆಸೆಗಳಿಲ್ಲ. ವಿಷಯುಕ್ತವಾದ ಅವಳ ಪರಿಸರ ಅವಳನ್ನು ಉಸಿರು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಎಂದೋ ಕೊಂದುಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಅವಳು ಆಗ ಸತ್ತಳೆಂದು ಜಗನ್ನಾಥ ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾವಿನ 'ಕ್ಲಿನಿಕಲ್ ಡಿಕ್ಲರೇಷನ್' ಅಷ್ಟೇ. ಅವಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾವು ಬಾಳುವೆಗಳ ನಡುವೆ ಗೆರೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಅವಳು ಜಗನ್ನಾಥನ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟು ಉದಾಸೀನ; ಅವಳು ಸತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಅವಳ ಜಾತಿ ಮೇಲಿನದಾದರೂ ಅವಳು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಲೆಯರಷ್ಟೆ ಬಲಿ. ಅವಳ ಬಲಿಯಾದ ಕ್ರಮ ಬೇರೆ. ಹಿಂದೆ ಕ್ರೂರಿಗಳಾದ ಕೆಲ ದೊರೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳನ್ನು ಗಿಣಿಗೆ ಹಾಕುವಷ್ಟು ಹಾಲು ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣಿಸಿ ಪಂಜರಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅವಳ ಜಾತಿಯ ಹಿರಿಮೆ ಅವಳನ್ನು ಸಾಯಿಸಿದೆ. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಅನಂತಮೂರ್ತಿಗಳು ತುಂಬಾ ಅನುಕಂಪದಿಂದ, ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ, ಸಂಯಮದಿಂದ ಮತ್ತು ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುವಷ್ಟು ಭಾಷೆಯ ಮಿತವ್ಯಯದಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಸ್ಪುಟವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಚಿಕ್ಕಿಯದು. ಜಗನ್ನಾಥನ ಸಂಕಟದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಮುಖ ಚಿಕ್ಕಿಯೊಡನೆ ಆತನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದು. "ವಿನಾಕಾರಣ" ಆಕೆ ತೀವ್ರ ಯಾತನೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಆಕೆಗೆ ಜಗನ್ನಾಥನ ನಡವಳಿಕೆಯಿಂದ ಅಗಾಧ ಹಿಂಸೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ಮುಖ್ಯ ಅನಿಸಿಕೆ ಯಾವುದೂ ಆಕೆಗೆ ತಿಳಿಯುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆತನ ಮೇಲೆ ಆಕೆಗೆ ಅಪಾರ ಪ್ರೀತಿಯಿದೆ. — ಅವನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅಡ್ಡ ಲಾಗುವ ಪ್ರೀತಿ. ಇಂಥ ಕಲುಷಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತಾಳಿಕೆ ಬರುವುದರಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯಾಮೋಹದೊಡನೆ ಕೂಡಾ ಅಧುನಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಬಡಿದಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸನ್ನು ತುಂಬ ದಣಿಸಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿ ಇದು.

ಅನಂತಮೂರ್ತಿ ಅವರು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ರೀತಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ. ಹನ್ನೆರಡು ಗಂಟೆಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ದೊಡ್ಡ ಗಂಟೆ ಬಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿದ್ದವರು ಅಲ್ಲೇ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಸ್ತಬ್ಧರಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಬಾಯಿಯಿಂದ ಪ್ರಣಾಮದ ಮಾತು ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಅದು ಊಟದ ಹೊತ್ತು. ಥಾಲಿ ಹಿಡಿದು ಜನ ಸಾಲಾಗಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಘಂಟಾನಾದಕ್ಕೆ ಕೈಯೆತ್ತುವ, ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಸುವ, ಬರೇ ಕಂಡೀಷನ್ಸ್ ರಿಫ್ಲೆಕ್ಸ್ ಆಗುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನವುರಾದ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಬೆರೆತ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವರ್ಣನೆ ಇದು.

ಆಧುನೀಕರಣ ಕೆಲವು ವಿಲಕ್ಷಣ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೂ ಎಡೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್ರರಾಣಿಕರು. ಈತನ ಹೆಸರು ಪ್ರರಾಣಿಕರು, ಹಿಂದೆ ತುಂಬಾ ಆಸ್ತಿ ಹಂತ, ತನ್ನ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ವಿಧವೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದವನು. ತನ್ನ ಊರಿನ "ಮಧ್ಯಯುಗದ" ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಭರ್ತ್ಸನೆ ಇದೆ. ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ತನ್ನ ವಿಸ್ಮಯೋಡನೆ ತನ್ನ ಕಲ್ಪನಾ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮನೆ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಭದ್ರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸೇರಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಮನೆಯನ್ನು ಆಧುನಿಕ ದ್ವೀಪವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಗಿಡದಂತಹ ಆಧುನೀಕರಣ ಇದು. ಸಮಾಜದ ಆಧುನೀಕರಣದ ತಿರುವು ಮುರುವುಗಳ, ನೋವು ನಲಿವುಗಳ ಜೀವಂತ, ಶ್ರೀಮಂತ ಪ್ರತೀಕ ಅಲ್ಲ. ಅವರ ಮನೆ ಕೂಡಾ "ಕಂಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್‌ಲೈಸ್" ಆಗಿದೆ. ಅವರ ಅಸ್ವಸ್ಥ ಪತ್ನಿ ಮಂಜುನಾಥನ ಚಿತ್ರವನ್ನು, ಉಡುಪಿ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನು ತಮ್ಮ ಬಳಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಯಾವುದೋ ಕೀಟದಂತೆ ಮಂಜುನಾಥ ಎಲ್ಲಾ ಬಿಲಗಳನ್ನು, ಸಂದುಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾದಂಬರಿಯ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಾದರೆ ತುಂಬಾ ಉದ್ದವಾಗುತ್ತದೆ. ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಕೆಲವರ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನ ಅಗತ್ಯ. ಶ್ರೀಪತಿರಾವ್ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಗಾಂಧೀವಾದಿ. ರಾಜಕೀಯ ಸತ್ತೆ, ಕೆಳಜಾತಿಯರಿಗೆ ಹಸ್ತಾಂತರವಾದಂತೆಲ್ಲಾ, ಆತನ ಗಾಂಧೀವಾದ ಹಿಂದೆ ಸರಿದು ಬಾಹ್ಯಣ ಜಾತೀವಾದಿ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಗುರಪ್ಪಗೌಡ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಎಂ.ಎಲ್.ಎ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರದ ಪ್ರಡಾರಿ ಜನ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಾದರೂ ನುಗ್ಗಿ ಮುಂದೆ ಬರಬಲ್ಲ ಸಂಧಿಸಾಧಕತನ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರ ಚೌಕನ ಸಮ ಸಮವಾಗಿದೆ. ಅಡಿಗ ತಿಂಡಿಪೋತ, ವಾಚಾಳಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ವಾದಿಸಿ, ಇನ್ನು ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ನಡೆಯಬಲ್ಲ. ನೀಲಕಂಠಸ್ವಾಮಿ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿದ ಉದ್ಭಟ ; ತಿಕ್ಕಡದ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ ಮಾಡಿಸಿದವನು ; ಜನ ಅವನಿಗೆ ರಾಜಕೀಯದ ಕಚ್ಚಾ ಮಾಲು.

ರಾಜಕೀಯದ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರಲ್ಲ. ಇತರ ಅನೇಕ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಂತೆ ಅವನಿಗೂ ಆಳವಾದ ಕಳಕಳಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಬಾಟಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಲಾದ ಪಂಚಗವ್ಯವನ್ನೂ, ಇಂಗರಸಾಲನ ನಾಸ್ತಿಕವಾದಿ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಸಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರಬಲ್ಲ. “ಲಾಭಮೇವ ಜಯತೇ” ಎಂದು ನಂಬಿರುವ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಔದ್ಯಮಿಕ ಬಂಡವಾಳವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಲು ತವಕಿಸುತ್ತಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಭು. ಇವೆಲ್ಲ ಈ ಜೀವನಕ್ಕೆ ತದ್ರೂಪವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು—ಕುಶಲಕೃಷಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳು.

ಅನಂತಮೂರ್ತಿಗಳು ಕನ್ನಡವನ್ನು ಬಳಸಿರುವ ರೀತಿ ತುಂಬಾ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಆಕರ್ಷಕವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಹೊಸರೀತಿಯ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸಂಸ್ಕಾರದ ರೀತಿಯೇ ಆದರೂ, ಆ ಪ್ರಯೋಗ ಇನ್ನೂ ತುಂಬಾ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರನಂತೆ ಇವರು ಕನ್ನಡವನ್ನು ಚಮ್ಮಟಿಗೆಯಂತೆಯೂ, ಚೂರಿಯಂತೆಯೂ, ಸ್ಪ್ಯಾನರಿನಂತೆಯೂ, ಸೂಜಿಯಂತೆಯೂ ಬಳಸಬಲ್ಲರು. ಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಸಿಗೆ ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ಒಟ್ಟು ಧ್ವನಿಯಾಗಿದ್ದು, ಮಾತಿನ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸ್ವಸ್ಥವಾದ ಅಪನಂಬಿಕೆಯಿದ್ದು ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೇ ಅರಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಾರ್ಶನಿಕ ಆರಾಜಕತೆಯಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕ್ಸ್, ಸಾರ್ಟ್ರೆ, ಲೋಹಿಯಾ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ತಳ್ಳಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ದರ್ಬಾರೂ ಇದೆ. ಇದಂತೂ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಮೂವರೂ ನೀಡಬಲ್ಲ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಒಳನೋಟಗಳಿವೆ. ಈ ಮೂವರನ್ನು ಸಮಗ್ರೀಕರಿಸುವ ಹೊಸ ದರ್ಶನ, ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ತಿರುವು ಕೊಡಬಲ್ಲ ಒಬ್ಬ ಹೊಸ ದಾರ್ಶನಿಕನಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಅಂಥ ಸಮಗ್ರೀಕರಣ ಇನ್ನೂ ದೂರವಿದೆ. ಆದರೆ ಅನಂತಮೂರ್ತಿಯವರು ಈ ಮೂವರು ದಾರ್ಶನಿಕರು ನೀಡುವ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಪಾಡನ್ನು ಶೋಧಿಸಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳ್ಳವರು.

ತುಂಬಾ ಸಹಾನುಭೂತಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನಂತಮೂರ್ತಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಅಡಿಗರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ತನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಸೋಲುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವೋ ಅದನ್ನು ರೂಪವೆತ್ತ ಹೊರಟಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಎಲುಬಿಲ್ಲದ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಮನುಷ್ಯ “ತಲುಪಿದ” ಮೇಲೆ ಬಾಹ್ಯಸ್ಥಿತಿ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ತಿರುಳೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಡಿಗರು ‘ಪಕ್ಕಾದ’ ಮೇಲೆಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ;

ಪರಿಸರ ಬದಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾಮ್ ರೇಜರ್ಸ್ ಎಡ್ವೈನ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿದ ದರ್ಶನ ದೃಷ್ಟಿ ಕೂಡಾ ಇದೆ. ಭಾರತದ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕ ದೋಷ ಬಹುಶಃ ಇದೇ. ಮನವೆಂಬ ಮರ್ಕಟ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಳಜಿ ಅನಗತ್ಯ. ಯಾವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಯಾವ ಆಚರಣೆ ಜೊತೆಗೂ ಕೂಡಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಆಚರಣೆಗೂ ಒಂದೊಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ತಯಾರು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದನ್ನು ಎರಕ ಯಾವಾಗ ಯಾರು ಹುಯ್ದರೂ ಹೀಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲವೇ ?

ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆ, ಅನಂತಮೂರ್ತಿಗಳು ರಚಿಸಿದ ದೈತ್ಯತ್ವಗಳು ತಮ್ಮ ನಡವಳಿಕೆ ಮೂಲಕವೇ ಮಾತನಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಾಯಿ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ನಡೆಯದೋಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ಕಾದಂಬರಿಯ ಭಾವ "ಏರ್ ಒಂಪ್ಸ್" ಅನುಭವಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ಒಟ್ಟು ಮಹತ್ವದಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬಾರದ ದೋಷಗಳು ಇವು. ಚಿಂತನೆಯ ಒಂದು ಸರಪಳಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಲ್ಲ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಅನುಭವ ಈ ಕಾದಂಬರಿ.